

Què llegeixen els «no-lectors»?

Cristina Aliagas
Universitat Pompeu Fabra

Mireia Manresa
Montserrat Vilà
Universitat Autònoma de Barcelona

La proliferació, en les darreres dècades, d'estudis i recerques en el context internacional sobre un tipus de lector que llegeix molt poc i/o que presenta mancances de lectura, que anomenarem *lector feble*, mostra l'augment de l'interès del món acadèmic per conèixer en profunditat quines característiques presenta i quina evolució segueix davant l'activitat lectora. Aquest interès es correspon amb la necessitat que té l'àmbit de la intervenció educativa de nodrir-se dels resultats de recerques provinents de diverses disciplines per construir una mirada global que li permeti dissenyar dispositius didàctics efectius. La delimitació, doncs, des de l'àmbit de la investigació, d'un segment de població que presenta trets similars, és una via molt rendible per a la didàctica específica de la llengua i la literatura. De fet, moltes de les investigacions sobre el *lector feble* han derivat en propostes d'estratègies específiques per atendre aquests lectors (Moore, Alvermann i Hinchman, 2000; Robb, 1998; Buzard, Jarosz, Lato i Zimmermann, 2001; Adams, 2009).

A quin tipus de lector ens referim, però, quan parlem de *Lector feble*? Podríem definir-lo en paràmetres quantitius com és algú que llegeix poc o que no té gaire contacte amb els textos, la qual cosa pot arrossegar-lo cap a unes altres mancances lectores que li poden fer perdre l'interès i les ganes de llegir. Podríem

definir-lo en paràmetres psicocognitius com aquell qui no ha desenvolupat l'habilitat dels qui considerem bons lectors o lectors crítics. Podríem, també, conceptualitzar-lo en paràmetres qualitius com aquella persona reticent a la lectura que no s'ha apropiat dels valors associats a la pràctica lectora en la seva comunitat, independentment de si té dificultats o no per comprendre el que llegeix.

Aquestes definicions no deixen de ser parcials i, en certa manera, ambigües. Són construccions culturals que sotren, transporten i reproduïen implícitament certs posicionaments ideològics de fons. Tal com mostren alguns dels articles d'aquest monogràfic, per delimitar qui són aquests lectors, cal prèviament haver fixat les concepcions que en depenen, com ara, per exemple, què significa llegir, què s'entén per lector o què considerem que és un text. La cosa es complica quan es pren consciència de la versatilitat d'aquestes definicions, que poden variar segons si el lector s'observa des de la vessant educativa, amb exigències pròpies prou marcades, o des de la vessant de les lectures vernacles que es fan al marge dels contextos institucionals (per exemple: en temps d'oci, en la vida privada o en la xarxa social dels individus), aproximació que detecta lectors on l'escola ha detectat *lectors febles*.

Lector feble és algú que llegeix poc o que no té gaire contacte amb els textos

Hem considerat la importància de bastir una consciència interdisciplinària a la comprensió de fenòmens col·ligats relacionats amb el lector feble

Les dificultats per definir el terme, però, no han impedit que, des del món acadèmic, s'hi hagin dedicat molts esforços, com ja hem comentat, a través de diverses denominacions. Si bé el terme *lector feble* (*faible lecteur*), utilitzat sobretot per la sociologia francesa d'orientació quantitativa per referir-se als poc lectors –discutit posteriorment per les aproximacions

més qualitatives (Bahloul, 1998; Peroni, 1988; Petit, 1999)– permet acollir-hi diferents tipus de febleses (d'hàbit, de comprensió, d'interès, etc.), trobem estudis que s'hi refereixen de maneres diverses, posant èmfasi en una característica o altra: sobre els lectors reacis o resistents (*reluctant reader*), en la tradició anglosaxona (Chambers, 1968; Bintz, 1993; Guthrie, Alao i Rinehart, 1997), o sobre el lector recalitrant, en la francesa, també en referència a aquells individus que es resisteixen a llegir (Baribeau, 2004); o bé treballs sobre els *struggling readers*, també en el context acadèmic anglosaxó, en referència als lectors que presenten dificultats de lectura diverses (de comprensió però també d'interès i de motivació) (Reeves, 2004; Alvermann, 2006). En definitiva, però, totes les aportacions pretenen aprofundir en els trets comuns d'una identitat lectora que presenta reticències i/o dificultats per poder-hi intervenir a les aules prenent com a punt de partida els coneixements previs de l'alumnat.

En aquest monogràfic, adoptem el terme *lector feble* per referir-nos en conjunt a aquells alumnes que són considerats no-lectors en l'àmbit educatiu. Englobar sota una mateixa etiqueta la diversitat d'estudiants que, per raons diverses, no llegeixen, ens permet entendre

millor les característiques, l'evolució, les reaccions i les necessitats prioritàries generals d'aquest perfil lector. D'altra banda, la capacitat intrínseca del terme fa que admeti diferents mirades des de perspectives ben diverses.

L'aplec, en aquest volum, d'un conjunt d'escrits que comparteixen com a denominador comú el desig de comprendre els lectors febles no és casual, sinó conseqüència de dos supòsits de fons que l'articulen: l'aproximació interdisciplinària als lectors febles i la idea de donar-los veu per mitjà de la recerca.

- *La mirada interdisciplinària.* D'una banda, hem considerat la importància de bastir una consciència interdisciplinària a la comprensió de fenòmens col·ligats relacionats amb el lector feble, com ara la construcció de l'hàbit lector de nens i adolescents, dins i fora de l'entorn escolar, i el fenomen de la poca lectura i del desinterès lector que avui tant ens alarmen.
- *La mirada i la veu dels lectors febles.* D'altra banda, hem considerat que els que aquí són l'objecte d'estudi, els lectors febles, també tenen històries i reflexions interessants per fer, i és per això que bona part dels articles d'aquest monogràfic en canalitzen les veus, els comportaments i les pràctiques. Això, en part, explica que l'estudi de cas (d'individus, grups o institucions) sigui una estratègia de recerca que hi destaca.

Els articles del monogràfic recullen aquests supòsits de manera clara: els quatre primers mostren el lector feble des de la sociologia de la lectura literària, des de les pràctiques vernacles de lectura en temps d'oci i des de la psicologia de la lectura (aquests últims ho fan aportant estudis de casos particulars). Els dos darrers treballs han estat escrits des de les aules que acullen aquests lectors febles: una mestra explica l'enfocament i

els resultats d'una intervenció didàctica dirigida a fer lectors, i una bibliotecària proposa estratègies per atendre'ls des de la biblioteca escolar del centre. Vegem, amb més concreció, l'aportació de cadascun dels treballs que us presentem.

En primer lloc, l'article de Mireia Manresa (p. 12-24), titulat «Retrat del lector literari feble: del desert a l'oasi de la lectura», planteja un marc general per establir les característiques dels hàbits del lector literari feble. Situant-se en el camp de la sociologia de la lectura, l'autora ens fa, d'entrada, reflexionar sobre la complexitat del terme lector literari feble, que el desconstrueix i del qual assenyala les pressuposicions ideològiques que el folren. Partint d'una recerca sociològica pròpia, defineix aquest perfil i en caracteritza i en descriu l'evolució dels hàbits lectors personals, que reflecteixen una tendència a la baixa de la quantitat de lectura que, paral·lelament, els mena cap a un «desert de referents literaris» des d'on llegir es converteix en una experiència massa costosa de situar i compartir. Manresa també ens parla sobre com es pot construir «un oasi en el context escolar» més esperançador, dissenyant estratègies efectives que transformin els hàbits lectors d'aquests joves que llegeixen poc, i ens fa veure que, sovint, «afinar en les intervencions educatives no suposa intentar res de nou i espectacular, sinó analitzar la realitat i intervenir-hi adaptant-s'hi».

En segon lloc, Daniel Cassany (p. 25-34), a l'article «¿Internet: 1; Escola: 0?», analitza el cas de la Mei, una nativa digital que realitza pràctiques lletrades complexes a Internet, però que fracassa al batxillerat, com a estudiant, lectora i productora de textos acadèmics. Des d'aquest cas, l'autor planteja que els joves d'avui conviuen amb maneres diferenciades de llegir i d'escriure, com ho són les pràctiques lletrades acadèmiques i les que desenvolupen en línia, i ens fa

reflexionar sobre les conseqüències que aquesta discontinuïtat té per a l'educació i l'aprenentatge. Des d'una mirada antropològica a la lectura digital, Daniel Cassany ens recorda que aprendre a llegir i a escriure significa aprendre a llegir i a escriure en una comunitat lletrada concreta regulada per uns usos lingüístics i textuals específics associats a determinats valors i significats culturals. La reflexió ens fa repensar, de nou, sobre què vol dir ser un *lector feble* o un *bon lector*.

En tercer lloc, l'article «Comprenc el que lleigeixo? De la valoració de la pròpia comprensió a l'ús d'estratègies de lectura», de Marta Minguela i Isabel Solé (p. 35-44), ens parla des de la psicologia de la lectura sobre dos processos molt concrets de l'acte lector que sovint són punts febles que comprometen la competència i la comprensió lectora dels estudiants: la supervisió i el control de la lectura. Parteixen de la idea que aquests són dos components imprescindibles de la lectura instrumental i epistèmica, «la que ens permet comprendre i aprendre a partir dels textos», i exploren les conseqüències que la manca de domini d'aquestes estratègies tenen per comprendre el contingut del text. Per mitjà del cas del Manel (estudiant de quart d'ESO), demostren que el domini deficient de l'ús estratègic de la supervisió i el control comporta una baixa comprensió lectora dels textos. Les autores detecten, per tant, un aspecte important que caldria treballar des del punt de vista de la didàctica.

En quart lloc, Cristina Aliagas (p. 45-57), a l'article «Llegir en temps de lleure. Estudi de cas d'una colla d'adolescents amb el virus de la desafecció lectora», explora, en un estudi etnogràfic, les pràctiques de lectura associades a pràctiques d'oci de dos estudiants de secundària que consideren que no els agrada llegir i que tenen dificultats per desenvolupar-se en el

Els lectors febles també tenen històries i reflexions interessants per fer

món acadèmic. L'article documenta què, com i per què aquests joves que eviten la lectura des de la posició d'estudiant, en canvi, llegeixen textos diversos des de la posició de fans i membres de comunitats concretes. Les històries de l'Arnau –un fan del futbol– i del Manuel –un fan del Warhammer– mostren com estudiants que a l'institut es veuen com a lectors febles poden comportar-se com a lectors competents en d'altres contextos de lleure de la seva vida. L'article suggereix que l'interès lector d'aquests joves desmotivats a l'aula augmenta quan l'activitat lectora connecta amb unes altres pràctiques socialment i biogràficament significatives per a ells.

En cinquè lloc, Lara Reyes (p. 58-67), a l'article «Fer lectors en un context advers», presenta, des de la perspectiva de la intervenció educativa, com es pot planificar la lectura en un centre on no hi ha llibres, ni lectors, ni famílies lectores, ni projectes de lectura. L'autora narra la seva experiència mostrant com va conèixer i situar-se en el context de partida i com va dissenyar la intervenció a l'aula construint espais comuns i afectius per compartir la lectura (la biblioteca d'aula, el racó lector i el bloc de la classe). També s'atura a descriure la reacció i l'evolució dels nens no lectors davant la immersió en el món dels textos literaris i dels àlbums il·lustrats; com van millorar l'expressió oral i escrita parlant sobre llibres i com aquest progrés comunicatiu n'enriquia la perspectiva lectora i les habilitats interpretatives, processos que els van conduir a consolidar l'hàbit lector i a apropiar-se personalment dels llibres, tal com l'autora mostra amb els casos del Dani 2, el Carlos i la Michelle. L'experiència de l'autora ens fa veure la importància de plantejar-se l'ensenyament partint dels esquemes de coneixement que cada alumne carrega i ens recorda que la construcció d'un hàbit lector sòlid en nens i nenes és, també, un projecte que necessita la implicació de les famílies.

Finalment, l'article «El lector feble des de la biblioteca», de Mariona Trabal (p. 68-75), tanca el monogràfic oferint-nos, des de la perspectiva particular d'una bibliotecària escolar, un retrat ple d'idees, reflexions i estratègies que es poden posar en marxa des de la biblioteca dels centres per fer arribar els textos als membres de la comunitat de l'escola i, específicament, als lectors febles, amb l'objectiu de despertar-los l'interès lector. L'article ens arriba en un moment en què l'Administració proposa a escoles i instituts que elaborin un pla de lectura de centre, del qual el coordinador de la biblioteca escolar n'és un dels agents responsables. L'autora ens recomana, també, una llista útil de contes, novel·les, àlbums il·lustrats i còmics, pensant en els alumnes que es resisteixen a llegir.

En definitiva, el monogràfic que us proposem explora la tèrbola categoria de lector feble des de tradicions i metodologies de recerca diferents però complementàries, assumint que el diàleg entre punts de vista diversos ens permet construir una representació més rica –i, per tant, menys ingènua–, més intricada –i, per tant, menys parcial– de la complexitat, ben difícil de copsar, d'aquest perfil lector.

Referències bibliogràfiques

- ADAMS, M.C. (2009): «Engaging 21st-Century Adolescents: video games in the reading classroom». *English Journal*, núm. 6(98), p. 56-59.
- ALVERMANN, D.E. (2006): «Struggling adolescent readers: A cultural construction», a MCKEOUGH, A. i altres (ed.): *Understanding literacy development: A global view*. Mahwah. Erlbaum, p. 95-111.
- BAHLOUL, J. (1998): *Lectures précaires: étude sociologique sur les faibles lecteurs*. París. Centre Georges Pompidou. (Trad. cast.: *Lecturas precarias. Estudio sociológico sobre los «poco lectores»*. Mèxic. Fondo de Cultura Económica, 2002)

- BARIBEAU, C. (2004): «Les profils d'adolescents lecteurs», a LEBRUN, M. (dir.): *Les pratiques de lecture des adolescents québécois*. Quebec. Multimondes, p. 219-245.
- BINTZ, W.P. (1993): «Resistant readers in secondary education: Some insights and implications». *Journal of Reading*, núm. 36(8), p. 604-615.
- BUZARD, B. i altres (2001): *Motivating the reluctant reader* [en línia]. Informe de recerca. <www.eric.ed.gov/PDFS/ED465188.pdf>.
- CHAMBERS, A. (1968): *The reluctant reader*. Oxford. Pergamon Press.
- GUTHRIE, J.T.; ALAO, S.; RINEHART, J.M. (1997): «Engagement in reading for young adolescents». *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, núm. 40(6), p. 438-446.
- MOORE, D.W.; ALVERMANN, D.E.; HINCHMAN, K.A. (ed.) (2000): *Struggling Adolescent Readers. A collection of Teaching Strategies*. Newark. International Reading Association.
- PERONI, M. (1988): *Histoires de lire. Lecture et parcours biographique*. París. Centre Georges Pompidou. (Trad. cast.: *Historias de lectura. Trayectorias de vida y de lectura*. Mèxic. FCE, 2003)
- PETIT, M. (1999): *Nuevos acercamientos a los jóvenes y la lectura*. Mèxic. FCE.
- REEVES, A.R. (2004): *Adolescents Talk About Text*. Newark. International Reading Association.
- ROBB, L. (1998): «Helping reluctant reader discover books». *Book Links*, núm. 4(7), p. 51-53.